

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קנג

ההוא דקנו מיניה: היה שכיב מרע שכתב את נכסיו למישהו אחר, ומסר לו את השטר, וגם עשה קניין על כך, ואח"כ הבריא ורצה לחזור בו, אמר לו רב הונא - מה אעשה לך שלא עשית קניין כמו כל שכיבי מרע, שהם נותנים את המתנה על דעת שאם יבריא יוכלו לחזור בהם, והם או כותבים או עושים קניין, או כותבים וגם עושים קניין, אבל אתה גם כתבת וגם מסרת את השטר וגם עשית קניין, ובזה מודה שמואל שהרי זה כמתנת בריא שאינך יכול לחזור בכך אפילו כדי להשאיר את הכנסים לעצמך.

*

ההיא מתנתא: מעשה במתנת שכיב מרע במקצת שהיה כתוב בה קניין, שהדין הוא שמקבל המתנה קנה הכל אפילו אם הבריא, אלא שהיה כתוב בשטר 'אני מקנה לך את המתנה בחיים ובמוות'.

רב אמר: לדעת רב הרי היא כמתנת שכיב מרע שאם הבריא יכול לחזור בו, שכיון שכתוב בשטר 'ובמוות' כוונתו שהמתנה תחול דווקא לאחר מיתה ככל מתנת שכיב מרע, ומה שהוא כתב 'בחיים' זה רק לסימן טוב כדי לא לפתוח את פיו לשטן, כלומר הקב"ה יציל אותי מחולי זה ולא אמות.

ושמואל אמר: ולדעת שמואל הרי היא כמתנת בריא שאינו יכול לחזור בו אפילו אם הבריא, שכיון שכתוב בשטר 'בחיים' כוונתו שהמתנה תחול דווקא בחייו, ומה שהוא כתב 'ובמוות' כוונתו שהמתנה תחול מעכשיו (= בעודו חי) ועד עולם.

אמרי נהרדעי: ההלכה כדברי רב.

אמר רבא: אם כתוב בשטר שהוא נותן את המתנה 'בחיים ובמוות' קנה ואינו יכול לחזור בו אפילו אם הבריא, כיון שזו כמתנת בריא.

הגמ' מבינה כעת שאין הבדל בין 'בחיים ובמוות' ל'מחיים ובמוות'. ולכן אמר **אמימר** שאין הלכה כרבא, כיון שפסקנו שההלכה כרב שיכול לחזור בו.

אמר ליה רב אשי לאמימר פשוט שאין הלכה כרבא שהרי אמרו נהרדעי שהלכה כרב שיכול לחזור בו, ומה אתה בא לחדש בזה? תשובה:

מהו דתימא: היה מקום לחשוב שרב מודה במקרה שהוא אמר 'מחיים ובמוות' שהמתנה חלה עוד בחייו ואינו יכול לחזור בו, לכן מחדש לנו אמימר שבין אם הוא אמר 'בחיים' או 'מחיים' אינו יכול לחזור בו לדעת רב.

ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן לנהרדעא: אדם אחד בא לפני רב נחמן בנהרדעא עם שטר שקיבל משכיב מרע והיה כתוב בו 'בחיים ובמוות', שלח אותו רב נחמן לפני ר' ירמיה בר אבא שהיה במקום הנקרא 'שום טמיא'. אמר רב נחמן - שלחתי אותו לשם כיון שכאן בנהרדעא זה המקום של שמואל, ואפילו שההלכה כרב אין זה דרך ארץ לפסוק כאן כמו רב וכנגד דעתו של שמואל, ולכן שילך לשם ויפסקו לו כרב.

ההיא דאתאי לקמיה דרבא: אשה אחת באה לפני רבא, והיא כתבה בשטר 'מחיים ובמוות' וכעת רצתה לחזור בה, פסק לה רבא כשיטתו שאם כתוב בשטר 'מחיים ובמוות' אינה יכולה לחזור בה כיון שזו כמתנת בריא.

הוה קא טרדא ליה: הטרידה האשה את רבא שלא פסק לה דין אמיתי. אמר רבא לרב פפא בנו של רב חנן שהיה הסופר שלו - תכתוב לה שהיא צודקת, ותכתוב בסוף השטר את המשנה במס' בבא מציעא בפרק השוכר את האומנין 'שוכר עליהן או מטען', שזה סימן בתוך השטר שהוא כתב לה שהיא צודקת רק כדי לדחות אותה מעליו ולהטעות אותה כדי להיפטר ממנה. האשה הבינה זאת, וקיללה אותו ואמרה לו - 'תיטבע ספינתך בים, וכי אתה חושב להטעות אותי?' שרו את בגדיו של רבא במים כדי שהקללה שלה תתקיים בזה ולא תטבע ספינתו בים, ובכל זאת התקיימה קללתה ורבא לא ניצול מטביעה, וכפי שלמדנו במס' מגילה - 'אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך'. [ומכאן משמע שאין הלכה כרבא, שאם היתה הלכה כמותו לא היתה מתקיימת בו הקללה כיון שפסק כדן. רשב"ם].

משנה: לא כתב בה שכיב מרע: כפי שלמדנו בדפיים הקודמים, שכיב מרע שכתב צוואה שהוא נותן את כל נכסיו במתנה ולא השאיר לעצמו כלום, הוא גילה בדעתו שרק בגלל שהוא היה בטוח שהוא ימות הוא נתן את הנכסים, אחרת לא מסתבר

שלא היה משאיר לעצמו כלום. ולכן אם לאחר מכן הוא הבריא מחוליו, המתנה התבטלה. אבל אדם בריא שכתב את כל נכסיו לאחרים המתנה חלה, כי כוונתו לתת אותם בכל מקרה.

המנהג היה לכתוב בשטר של שכיב מרע, שהוא נתן את הנכסים "כד הוה קציר ורמי בערסיה" - כשהוא חולה ומוטל על מטתו. ובשטר של מתנת בריא היו כותבים שהוא נתן אותם "כד הוה מהלך על רגלוהי בשוקא" - כאשר הוא בריא ומהלך על רגליו בשוק.

אדם חולה שכתב את כל נכסיו לאחרים, ולא כתוב בשטר לשון של שכיב מרע ולא לשון של בריא, ולאחר מכן הוא הבריא מחוליו. והוא טוען שכשכתב את המתנה הוא היה שכיב מרע ולכן כאשר הוא הבריא מהמחלה המתנה בטילה. ואילו האחרים (= המקבלים) טוענים שהוא כתב אותה כשהוא היה בריא והוא לא יכול לחזור בו.

לדעת רבי מאיר הנותן צריך להביא ראיה שהוא היה שכיב מרע, וכל עוד לא יביא ראיה, המקבלים זוכים במתנה. לדעת חכמים המוציא מחבירו עליו הראיה.

גמרא: ההוא מתנתא: המנהג היה לכתוב בשטר של שכיב מרע "כד הוה קציר ורמי בערסיה ומגו מרעיה איפטר לבית עולמיה" - כשהוא חולה ומוטל על מטתו, ומתוך חוליו הוא נפטר לבית עולמו. היו כותבים כן כדי שיהיה ברור שהשכיב מרע מת מחוליו, ולא יהיה ספק שמא הוא הבריא מחוליו לאחר שנתן את המתנה, ולאחר מכן הוא חלה שוב פעם ומת, שאז המתנה מתבטלת כשהבריא.

מעשה בשטר מתנה של שכיב מרע שהיה כתוב בו רק "כד הוה קציר ורמי בערסיה" אבל לא היה כתוב את ההמשך "ומגו מרעיה איפטר לבית עולמיה". ועכשיו לא ידוע האם הוא מת מתוך אותו חולי, או שהבריא ומת מחולי אחר.

אמר רבה הרי מת והרי קברו מוכיח עליו: מכיון שאנו רואים שעכשיו הוא מת, אנו אומרים שמסתבר שהוא מת מאותו חולי. כי אנו הולכים אחר המצב העכשוי, כלומר אנו אומרים חזקה שהוא היה קודם לכן במצב שהוא נמצא בו עכשיו. ומכיון שעכשיו הוא מת גם אז הוא מת, ואנו לא חוששים שהוא הבריא בינתיים.

אמר ליה אביי: הרי בספינה שטבעה בים ולא ידוע מה קרה לנוסעים, אנו נותנים על הנוסעים 'חומרי חיים וחומרי מתים' כלומר מחמירים עליהם לשני הכיוונים. ולכן

בת ישראל הנשואה לכהן שהיה בספינה הזו, אסור לה להמשיך לאכול תרומה שמא בעלה מת. ומאידיך בת כהן הנשואה לישראל אסור לה להתחיל לאכול תרומה שמא בעלה חי (כי אם בעלה מת היא חוזרת לאכול בתרומה).

ואם כן כל שכן באדם חולה שעלינו לחשוש שהוא לא מת מאותו החולי, משום שרוב החולים שבעולם מבריאים וממשיכים לחיות. ואם כן מדוע אתה אומר שעלינו לנקוט שהשכיב מרע מת מאותו החולי בגלל שעכשיו הוא במצב של מוות?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע וכו': רב הונא בריה דרב יהושע מבאר את דברי רבה. דברי רבה נאמרו בשיטת התנא רבי נתן.

דתניא - מי מוציא מיד מי: במקרה של משנתנו דהיינו בשטר מתנה של שכיב מרע שלא כתוב בו לשון של שכיב מרע ולא של בריא. והחולה טוען שהוא היה שכיב מרע ואם כן מתנתו בטילה כי הוא הבריא לאחר מכן, והאחרים (= המקבלים) טוענים שהוא היה בריא ואם כן מתנתו אינה מתבטלת. מי מוציא את הנכסים מיד מי? נחלקו בדבר רבי יעקב ורבי נתן.

לדעת רבי יעקב גם אם האחרים תפסו והחזיקו בנכסים, הוא מוציא אותם מהם בלי להביא ראיה שהוא היה שכיב מרע. אבל אם הם רוצים לקחת את הנכסים ממנו, הם צריכים להביא ראיה שהוא היה בריא. כי אנו מעמידים את הנכסים על חזקתן (שהם בידיו של השכיב מרע), ואנו אומרים שהוא באמת היה שכיב מרע אז ולאחר מכן הוא הבריא ולכן המתנה בטלה. ולא הולכים אחר החזקה העכשוית שהוא בריא ואומרים שכמו שהוא עכשיו בריא הוא היה גם היה אז בריא והמתנתו לא מתבטלת.

דעה זו מתאימה עם דברי אב"י שלא הולכים אחר 'חזקה דהשתא', ואין לנו בעיה לומר שהוא היה חולה והבריא, שהרי רוב החולים אכן מבריאים ואינם מתים.

אבל לדעת רבי נתן אם הוא עכשיו בריא, הוא צריך להביא ראיה שהוא היה שכיב מרע. ואם עכשיו הוא שכיב מרע, הם צריכים להביא ראיה שהוא היה בריא. כי אנו הולכים אחר 'חזקה דהשתא' כלומר המצב העכשוי, ואומרים חזקה שהוא היה קודם לכן במצב שהוא נמצא בו עכשיו. ולכן אם הוא עכשיו בריא, חזקה שגם אז הוא היה בריא. ואם הוא שכיב מרע, חזקה שגם אז הוא היה כן.

זוה מתאים לדברי רבה, שבמקרה שהשכיב מרע כבר מת ולא יודע לנו האם הוא מת מאותו החולי שבו כתב את המתנה או שהבריא, אנו נוקטים שהוא מת מאותו חולי, כי זהו המצב שהוא נמצא בה עכשיו (מצב של מוות).

אמר רבי אלעזר ולטומאה כמחלוקת: כמו שנחלקו רבי יעקב ורבי נתן לענין ספק במתנת שכיב מרע, כך הם נלקו לענין ספק טומאה.

דתנן בקעה בימות החמה וכו': הדין הוא ספק טומאה הנמצא ברשות היחיד טמא, ואילו ברשות הרבים טהור. דין זה נלמד מסוטה שנאמר: "וְיִסְתַּרְהָּ וְהָיָא נְטֻמְאָה" כלומר שאם סוטה התייחדה עם איש זר במקום שאפשר להסתתר בו, הסוטה טמאה לבעלה מספק. ומכאן לומדים שדוקא 'מקום סתירה' כלומר במקום שאפשר להסתתר בו כגון ברשות היחיד, ספק טומאה טמא. אבל במקום שהוא לא 'מקום סתירה' כלומר שאי אפשר להסתתר בו כגון רשות הרבים או בקעה, ספק טומאה טהור.

בקעה המגודרת בגדר סביבה, יש לה דינים שונים בזמנים שונים. בימות החמה היא נחשבת כרשות היחיד לענין שבת, כיון שלא הולכים בה אנשים רבים. ועל כן הזורק לתוכה חפץ בשבת חייב. אך מאידך היא נחשבת כ'רשות הרבים' לענין טומאה, כי היא לא מקום להסתתר בו. ועל כן ספק טומאה בבקעה טהור.

ובימות הגשמים היא נחשבת כ'רשות היחיד' בין לענין שבת ובין לענין טומאה. כיון שיש בה זרעים ואף אדם לא מהלך בה היא נחשבת כמקום להסתתר בו, ולכן ספק טומאה בבקעה בימות הגשמים טמא.

אומר רבי אלעזר, המחלוקת של רבי יעקב ורבי נתן שייכת גם לכאן. אם אדם נכנס לבקעה שיש בה ספק טומאה והוא לא יודע האם הוא טמא או לא. הדבר תלוי האם הבקעה נחשבת לרשות הרבים או לרשות היחיד. כי אם היא נחשבת לרשות הרבים, בספק הוא טהור. ואם היא נחשבת לרשות היחיד, בספק הוא טמא. וכפי האמור הדבר תלוי באיזו תקופה הוא נכנס לבקעה, האם בימות החמה או בימות הגשמים. אלא שהאיש לא זוכר מתי זה היה.

לדעת רבי יעקב הולכים אחר החזקה של האיש. ומכיון שעכשיו הוא בחזקת טהור, אנו משאירים אותו על חזקתו עד שיבואו עדין ויעידו להיפך. לדעת רבי נתן תלוי באיזו תקופה הוא נמצא עכשיו. כי אנו הולכים אחר המצב העכשיו ותולים שחזקה שהוא היה כך גם אז. דהיינו אם עכשיו ימות החמה אנו תולים שגם אז היו ימות

החמה ואם כן דין הבקעה היה כרשות הרבים ובספק הוא טהור. אבל אם עכשיו ימות הגשמים אנו תולים שגם אז היו ימות הגשמים ודין הבקעה היה רשות היחיד ואם כן בספק הוא טמא.

הגמרא מציינת פרט בדין של ספק טומאה בבקעה:

אמר רבא לא שנו וכו': כל מה שאמרנו שבקעה בימות החמה נחשבת לרשות היחיד' לענין טומאה, זה דוקא בפעם הראשונה שלה. אבל לאחר שעברו עליה פעם אחת ימות הגשמים והיה לה דין של רשות היחיד, שוב לא פוקע ממנה דין רשות היחיד גם כשיבואו ימות החמה לאחר מכן.